

Malá úvaha na začiatku roku 2018

Stanislav Hvozdík

Uplynuli Vianoce a rok 2017. Je tu nový rok 2018. Všimnime si, ako sa každoročne na Vianoce opakujú témy okolo kapustnice, makových „bobáľok“, kapra, zemiakového šalátu, ktoré už prešli do spomienok. Táto téma nezovšednie po celé trvanie Vianoc, ba ani po celý život. Niektí si povie, ale to je iba o biologickom, áno je. Ale to, čo je biologické neznamená, že nemôže byť duchovné.

Pieseň Tichá noc, svätá noc nás preniesie do duchovnej sféry. Najmä verš „záchranná hodina bije nám.“ Na Vianoce môžeme prežívať, ako prekračujeme svoje hranice a sme súčasťou niečoho, čo cítime, že pretrváva. Cítime ako sa prelína časnosť a večnosť. Naša duchovná sféra potrebuje stálosť. My, kresťania, vieme, že touto stálosťou je Boh. Na Vianoce narodený Boží syn, Kristus Pán. Stálosť svätej rodiny. Ale aj človek v sebe môže pestovať stálosť, vo svedomí.

Spomienka zachováva hodnotu, ktorá je pretrvávajúca, doslova akoby kotvila človeka v dôležitej pre neho skúsenosti. Chceme, aby toto prežili ako hodnotu aj naše deti, naše rodiny. Sú aj zlé spomienky, nanucujú sa nutkavo alebo navodzujú únik do nich. Preto je tak dôležitý kladný zážitkový svet ako hodnota. A toto súvisí s naším vnútorným rozhovorom. Zachovať si tento vnútorný rozhovor s dobrom. Lebo aj zlo sa podsúva. Človek má potrebu po niečom, čo je posvätné. S tým sú spojené udalosti, slávnosti kresťanského roku, ktorý je pred nami. Posvätné nepopiera prirodzené, ale prejavuje sa cez prirodzené a dvíha ho do duchovnej sféry. Uprostred života zmien potrebujeme aj stálosť. Čo sa potvrdzuje ako stála hodnota. S chuťou na „kapustnicu,“ čo je biologická hodnota, komu to zdravie dovolí, prichádzajú spomienky na minulé štedré večere. Alebo Vianoce sa spájajú hneď so skúsenosťou s posvätnom, čo je už duchovná úroveň. A to je napríklad aj vedomie o Bohu. Niečo, o čom sme presvedčení, že zostáva. A tou je duchovná úroveň Vianoc a ich téma lásky.

Psychológia zmyslu, zodpovednosti, vôle, zodpovednej slobody rozlišuje v človeku bio psychologickú a duchovnú úroveň. Ako súčasť jeho prirodzenosti, aj tej biologickej, ktorá je regulovaná z vyššej duchovnej úrovne. Aj materiálne artefakty Vianoc sa môžu dostať na úroveň symboliky Vianoc. Ale sú prepojené, tak s psychologicko-biologickou časťou hodnoty, ako aj s časťou psychologického na duchovnej podstate tejto udalosti, ktorá je prvotná. Rozdelenie by tu nemalo byť. Poľský filozof Tischner píše, že dráma nastáva ak sa jedno dobro postaví proti druhému dobru. Napríklad prirodzené proti nadprirodzenému. To je vtedy, ak by niekto Vianoce chcel vidieť iba ako prirodzenú udalosť na úrovni zvykov. Ale Vianoce sú aj o nadprirodzenej udalosti. Tá harmonizuje často proti sebe postavené dobrá. Napríklad spravodlivosť proti veľkorysosti. To je aj o tom, že „záchranná hodina bije nám.“ Ak sa postaví jedno dobro proti druhému, pomedzi nich ide zlo. Pokúša sa dostať do našej vnútornej reči. Teda ani dobro Vianoc sa nemá redukovať iba na psychologicko-materiálne hodnoty, a tak sa postaviť proti ich duchovnému významu. Možno mu porozumieť. Čo už je psychologická úroveň.

Taliansky filozof a politik Boottiglione nazval uplynulé dvadsiate storočie storočím podozrievania. Vianoce boli v podozrení, ako boli v podozrení kresťania a kresťanstvo. Za majstrov podozrievania označil Nitzscheho, Marxa a Freuda. Nitzsche, nemecký filozof, vyhlásil smrť Boha. Identifikoval človeka ako takého, ktorý sa nechce angažovať ani za iného človeka, a tak neostáva nič iné ako sa stať nadčlovekom, ktorý už na toto nie je odkázaný. Dostáva sa tak na miesto Boha. Dôležitá je túžba po moci. Marx zase hlásal, že človečina či ľudstvo začína až ekonomickými vzťahmi. Nevidel skutočného človeka s jeho zážitkovým svetom, radosťami či trápením, ale iba ako abstrakciu ekonomických procesov. Freud zase postavil proti sebe vedomie a nevedomie, ktoré redukoval iba na odpadkový kôš zakázaných vecí, spoločnosťou a za základný princíp ľudských snažení, princíp slasti. Náboženstvo chápal ako neurózu. Kto hľadal a nachádzal zmysel života mimo tieto názory, bol podozrivý.

Psychológia je veda, ktorá zaujíma mnohých ľudí, ktorí nie sú psychológmi v tom zmysle profesie. Je to celkom prirodzené. Ľudia sa chcú poznať, rozumieť iným ľuďom a vysvetliť seba tak, aby boli pochopení inými ľuďmi. A preto je treba vedieť, že k človeku môžeme pristupovať s tým, že sloboda a zodpovednosť sú mu dostupné, alebo podozrievavo, pretože rozhoduje niečo mimo nás. Nedá sa byť zodpovedný. Týmto problémom sa zaoberal V. E. Frankl, ktorý za hlavný motív života nepovažoval slasť, ale zmysel života. Nie sme tlačení pudmi, hovoril, ale ťahaní zmyslom. Aj psychológia má potom dve optiky, tú s presvedčením, že zodpovednosť za slobodu je možná, alebo podozrievavú optiku, s tým, že človekom vládnu sily, ktoré ho determinujú a on nemôže determinovať nič. Psychológia zmyslu života predpokladá, že človek vie byť zodpovedný, zodpovedne pristupovať k svojej slobode. Chce a hľadá v udalostiach svojho života hodnoty, ako na to poukazuje aj významná osobnosť psychológie V. E. Frankl. Pretože len pomocou hodnôt môže porozumieť, odkryť zmysel udalosti svojho života. Toto predpokladá doceniť vôľu človeka a vedomé procesy. Tie neuvedomované sa nechápu ako odpadový kôš na niečo zakázané. Ale ako bohatosť potencialít. Tá druhá psychológia je psychológia podozrievania. Poznáme taký vtíp, keď sa stretli dvaja, jeden pozdravil druhého, dobrý deň, ten odpovedá dobrý deň. Ale zároveň sa pýta sám seba, čo mi chcel povedať, keď mi povedal dobrý deň? Rozumieme, že neverbálna komunikácia môže byť čítaná aj v tej rovine komunikačných skreslení. Ale ide o to, či principiálne dôverujem v možnosť zodpovednosti alebo budem podozrievať a všetko relativizovať.

Benedikt XVI. popísal totalitu ako prípad, kedy sa absolutizuje niečo, čo absolútne nie je a to, čo je absolútne pravdivé sa relativizuje. Taký chaos v mnohom a najmä vo vzťahoch. V súčasnosti sa už spochybňuje aj identita muža a ženy. Spochybňuje sa rodina. Podozrievavo sa takýto psychologický pohľad môže dívať aj na Vianoce. Ako na iba zvyk jesť kapustnicu. Môžeme pozorovať ako redukuje všetko, aj Vianoce. Francúzky mysliteľ Lacroix zisťuje, že dnešné ľudstvo popiera vinu. Transformuje „morálnu vinu“ na iba „trestno-právnu udalosť.“ Porušenie nejakých predpisov. Právo by malo byť syntézou morálneho zákona, prirodzeného zákona v človeku, ktorý sa prejavuje svedomím, a pozitívneho zákona, ktorý v tejto syntéze, by malo právo predstavovať. Pozorujeme zmenu. Pripomína sa rakúsky právnik Kelsen, ktorý uvádza, že právo už nepotrebuje morálku ani metafyzické pravdy. Právo má predstavovať iba predpisy, vyhlášky, ustanovenie doslova uvádzajúce, čo má človek robiť. Zrejme tu má súvislosti známy predpis ako majú vyzerat' uhorky a paradajky. Betlehemske dieťa prinieslo svedectvo, že vina človeka pred Bohom trvá. Ale že zároveň nám „bije záchranná hodina,“ ako sa spieva v piesni Tichá noc, svätá noc. Že

sa nedá táto vina vymeniť za iba priestupok človeka pred nejakým ľudským predpisom či predpismi. Ktoré stačí zreflektovať, nepotláčať a všetko je v poriadku. Kresťanský rok okrem Vianoc pozná aj Veľkú noc. Utrpenie smrti na kríži je aj potvrdením našej viny pred Bohom. Ale aj riešenie, zmierenie a odpustenie tejto viny. Nadprirodzené opravuje prirodzené.

To, čo je potrebné zo strany človeka, je uvedomenie si toho a ľútosť. To je o zodpovednosti. Pozorujeme veľkú snahu západnej časti Európy, kde sa kultúra znova odpojila od kresťanstva, transformovať morálnu vinu iba na miery určené spoločenskými a právnymi predpismi. Človek akoby sa týmto chcel stať všemohúci, cez vlastnú racionalitu. A tak nahradiť Boha, Boží plán na záchranu človeka. Kam toto vedie, poznáme z excesov totality v bývalom režime. Boh nevyklučuje zo spásy nikoho, iba treba prestať byť pyšný na prirodzené veci, pretože bez nadprirodzeného, bez Božích milostí oni skončia vo veľkých deformáciách a rozpadoch, čo už pozorujeme. Každý, kto toto hlása, sa vystavuje riziku degradácie jeho ľudského statusu. Človeku sa pripíše nejaká chyba, akoby nemal dobré vlastnosti. Tá sa typizuje, podsúva ako jeho jedna reprezentácia a je vyradovaný. Inými slovami, takto za pomoci podozrievavej psychológie vyradený. Ak urobí aj niečo dobre, je za to potrestaný. Myslím, že ja by som už o tom čosi vedel povedať. Ale nie len ja. Kresťania sú prenasledovaní degradáciou svojho ľudského a občianskeho statusu. Akoby občiansky princíp bol nezlučiteľný s kresťanským princípom. Západná Európa už toto nevie. Stredná Európa má úlohu ukázať, že toto sa dá. Že kresťanstvo môže byť v syntéze s občianskym princípom. Ale je tu podmienka. Pripustiť, že hodnoty, chápané kresťansky, sú transcendentné aj vo vzťahu k občianskemu konaniu. Že ho presahujú, a že snaha o ich neustále naplnenie prispieva aj k rozvoju občianskeho princípu a nie naopak.

Ako psychologicko-duchovná hodnota sa nemá postaviť proti jej štedrej večeri na Vianoce, ako stálej hodnoty v našom živote, vnímanej na duchovnej úrovni. Boh je stála hodnota duchovnej sféry a jeho narodenie medzi ľuďmi, jeho príchod v tejto zrozumiteľnej ľudskej podobe ako prejav lásky k ľuďom s osobitným poslaním. To je súčasťou kresťanských Vianoc. Takže môžeme si všimnúť, že my, ľudia, máme tak biologickú sféru, ako aj psychologickú a duchovnú. Oni sa nevyklučujú, ale vyššia riadi tú nižšiu. A darí sa to, ak sa hodnoty nestavajú proti sebe. Napríklad spravodlivosť a veľkorysosť. Nieкто je taký spravodlivý, že až. Žiadna veľkorysosť. A zase nieкто je taký veľkorysý, že už ani hodnoty nie sú záväzné. Vianoce sú o tom, že v raji sa jedna hodnota, života jedného každého dňa, postavila proti hodnote večného života. Človek si zvolil časnosť. A tak trpíme časnosťou a otázkou, aká bude večnosť. A o tom je narodenie Krista Pána. Prišiel mimo iné aj preto, aby časnosť prepojil nanovo s večnosťou. Pieseň Tichá noc, svätá noc, to je o noci, v ktorej je prítomná večnosť, my akoby sme prekračovali hranice seba a boli toho súčasťou. To je to, čomu sa hovorí transcendencia. Hodnota lásky, ale aj iné hodnoty sú téma, ktorá sa bude naplňovať celú večnosť. Mnohí starší manželia, ktorí to spolu vydržali, hovoria - až teraz vieme, čo je to láska. Na tomto príklade môžeme vidieť ako je biologické, psychologické a duchovné vzájomne prepojené, s tým, že toto vyššie riadi to nižšie.